

SECTION: PEDAGOGICAL SCIENCES.

SEKCJA: NAUK PEDAGOGICZNYCH.

How to cite: Vlasenko, Y., Hubar, O., & Shostak, I. (2024). Adapting educational programmes to children's needs: the trauma of war. *The Science of Tomorrow: Innovative Approaches and Forecasts*. (pp. 92-96). Futurity Research Publishing. <https://futurity-publishing.com/the-science-of-tomorrow-innovative-approaches-and-forecasts-archive/>

Adapting educational programmes to children's needs: the trauma of war

**Власенко Юліана Костянтинівна¹, Губарь Ольга Григорівна² Шостак Ігор
Олександрович³**

¹ кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської, Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна, ulianna1501@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4241-969X>

² кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра спеціальної та інклюзивної освіти, факультет педагогічної і мистецької освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна, olhahubar82@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0003-3640-1490>

³ кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки, Донецький державний університет внутрішніх справ, факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції, кафедра спеціальної фізичної та домедичної підготовки, м. Кропивницький, Україна, shostakigor21021986@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-0373-0768>

Accepted: April 1, 2024 | **Published:** April 30, 2024 | **Language:** Ukrainian

Abstract. The article deals with the issue of adapting educational programmes to the needs of children. The study used such methods as analysis, synthesis, and generalisation. It was determined that the war changed people's lives and had the greatest impact on children's mental health. It was found that the most common symptom is post-traumatic stress disorder. It is proved that education in wartime requires coordination and cooperation between national governments, the international community, local organisations, social workers and independent experts to ensure maximum educational opportunities and protect children in the "learning" environment. It is discussed that teachers and educators should be encouraged to teach and be able to work with students who have learning difficulties and trauma that may prevent them from being fully integrated into the classroom and educational environment.

Key words: adaptation of educational programmes, children's needs, war, psychological trauma, children's rights.

Вступ

Війна в Україні, що триває з 2014 року, вплинула на життя як дорослих, так і дітей. Особливо це позначилося на психіці малих українців. Страх смерті, невпевненість у собі, переживання за близьких — усе це звичайно залишить неабиякий слід у пам'яті. Діти — одна з найбільш вразливих груп у воєнний час. Травми, тривалий стрес і психологічне перенапруження негативно впливають на їхній психічний та емоційний розвиток. Дослідження психологів щодо впливу війни на психічне здоров'я показує, що пов'язані з війною травми мають довгостроковий вплив на психічне здоров'я дітей. Найпоширенішими симптомами є психосоматичні розлади, такі як: депресія, тривога, безсоння, біль у спині та животі. Наприклад, дослідження дітей, які постраждали від конфлікту, показали поширеність посттравматичного стресового розладу. Це порушення сну, втрата апетиту, страх, спалахи гніву, розсіяність, депресія, безпорадність і, навпаки, сильне збудження і гіперактивність. Крім психологічних проблем, значним є порушення прав дітей під час війни та реабілітація дітей у суспільство після війни.

Мета

Дослідження адаптації освітніх програм до потреб дітей і заходи, що необхідно вжити, щоб покращити їхнє психічне здоров'я в майбутньому.

Результати дослідження

Чимало науковців досліджували питання щодо адаптації освітніх програм до потреб дітей. Зокрема, Галицька-Дідух (2023) проаналізувала такі поняття, як: "дитина", "психологічний стан дитини" та "права дитини" на законодавчому рівні в Україні. Данилевський, Чепурна (2022) визначили особливості освітньої діяльності в умовах воєнного часу. Деркачова (2022) розглянула і проаналізувала особливості освіти в умовах воєнного стану, а також висвітлила недоліки та переваги деяких аспектів життя в умовах воєнного стану. Марціновська, Супрун (2023) надали теоретичний аналіз про те, як ефективно підтримувати дітей із травматичним досвідом. Мельник, Малиношевська (2022) розглянули результати дослідження, проведеного Інститутом обдарованої

дитини Національної академії педагогічних наук України, з метою виявлення чинників впливу війни на систему загальної середньої освіти. Мерзлякова (2023) узагальнила психологічні виклики, з якими стикається українське суспільство внаслідок війни. Сафонов, Флярковська (2023) розглянули основні питання, що стосуються економічних наслідків війни та її потенційного впливу на післявоєнну українську освіту. Тертична, Бровчак, Громов, Бабчук (2023) доводять, що діти можуть швидше подолати травму війни, якщо шкільна програма поєднує їхні освітні й емоційні потреби. Швець, Соколова (2022) визначили міжнародні документи щодо захисту дітей, а також поняття "дитина", так як його розуміють міжнародні організації. Яцина (2022) наголосила на тому, що розлад впливає на різні сфери психіки, ураховуючи пізнання, емоції (інтенсивність й адекватність емоційних реакцій), задоволення потреб і контроль імпульсів, а також впливає на особисту й соціальну дезінтеграцію.

Війна в Україні дестабілізувала низку аспектів життя країни. Однією з найбільш вразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування пандемією COVID-19. Вимушені адаптуватися до обмежень і загроз, навчальні заклади стикаються з викликом щодо гарантування безпеки, надійності та доступності освіти в найскладніших умовах. Вплив війни на освіту в Україні — це тема, яка потребує аналізу й обговорення, оскільки вона впливає на культурне майбутнє всієї країни та майбутніх поколінь (Марціновська, Супрун, 2023).

Станом на вересень 2023 року в Україні налічується приблизно 13000 шкіл, понад 80% з яких уже обладнано укриттями. За даними Міністерства освіти і науки України, орієнтовно 7500 шкіл — з денною формою навчання, 3800 — зі спільним навчанням і 2500 — з дистанційною формою навчання. За словами Оксена Лісового, найбільш розвинена мережа укриттів у професійно-технічних навчальних закладах, з яких 95% мають обладнані укриття, а 94% — у професійно-технічних, довузівських і вищих навчальних закладах. Лише 55% дитячих садків країни мають укриття.

На початку навчального року вчителям доводиться приділяти найбільшу увагу адаптації учнів. Деякі учасники освітнього процесу переїхали зі своїх класів, а інші переїхали в інші населені пункти через війну в Україні. Тривалий час діти взагалі не ходили до школи, тому цей процес дається важко всім — і дітям, і дорослим. Для того щоб об'єднати здобувачів освіти й сформувати з окремих і доволі різних особистостей єдиний організаційний орган, або класний колектив, необхідно враховувати правила формування груп. Однією з найважливіших умов формування колективу є врахування вікових особливостей дитини під час адаптації, вчасне реагування на потреби учнів і залучення, за потреби, інших фахівців.

Психологічний стан здобувачів освіти за останній рік погіршився: порівняно з початком лютого 2022 року кількість студентів, які відчувають тривогу або знервованість, збільшилася майже вдвічі, а кількість учасників освітнього процесу, які почуваються втомленими, — у 1,5 рази. З іншого боку, кількість тих, хто почувається в безпеці, спокійно, енергійно й щасливо, зменшилася на 20% відповідно. За регіонами відповіді здобувачів освіти про те, як вони почуваються у 2022/2023 навчальному році, практично не відрізняються. Основними проблемами освітнього процесу у

воєнний час є нестабільне навчальне середовище, обмежені можливості організації навчально-пізнавальної діяльності, низька мотивація і нестабільний психоемоційний стан учнів і педагогів (Галицька-Дідух, 2023).

Проте вчителі й адміністрація шкіл демонструють недостатню гнучкість й адаптивність під час планування навчальних програм. 33% директорів шкіл у містах і 50% у сільській місцевості не змінювали розклад занять у воєнний час, коли зберігалися перебої зі стабілізацією електропостачання, повітряні нальоти та відсутність доступу до високошвидкісного інтернету. 40 % вчителів у містах і 44% у сільській місцевості не змінювали розклад і тематичні плани у зв'язку зі зміною графіка роботи школи, лише 37% змінили кількість годин, відведених на вивчення теми, 32% об'єднали теми і 23% розділили їх на синхронний та асинхронний режими. Менше третини викладачів за дистанційного синхронного навчання включають у навчальний процес види діяльності, які передбачають взаємодію й активну участь здобувачів освіти в освітньому процесі (наприклад, групова робота, робота в парах, практичні вправи, експерименти). Водночас у дистанційному синхронному й асинхронному навчанні, незважаючи на те, що 39% викладачів вважають, що учасники освітнього процесу не вміють навчатися самостійно, проблемою для освітнього процесу в умовах війни, більшість викладачів, як і раніше, змушують здобувачів освіти дивитися презентації та відео, розв'язувати вправи й працювати над навчальними матеріалами та змушують їх працювати над матеріалом (Швець, Соколова, 2022).

Як допомогти учаснику освітнього процесу адаптуватись (Мельник, Малиношевська, 2022):

- 1) звертатися до дітей за іменем;
- 2) переконатись, що діти відчувають свою значущість і визнання як самих себе, так і своїх однолітків;
- 3) часто використовуйте гумор, як у педагогічних, так і в методичних цілях;
- 4) стежити за тим, щоб поганий настрій учителя не відбивався на дітях;
- 5) будувати співпрацю з оптимістичним настроєм. Адже віра в дітей призводить до психологічного комфорту в колективі;
- 6) хваліть без вагань;
- 7) педагогічна ввічливість — це спосіб гармонізувати спілкування;
- 8) вільно говорити про інтереси учня;
- 9) пропонуйте педагогічну підтримку;
- 10) підкреслюйте сильні сторони дитини.

Висновки

Отже, освіта у воєнний час вимагає координації та співпраці між національними органами влади, міжнародною спільнотою, місцевими організаціями, соціальними працівниками та незалежними експертами для забезпечення максимальних освітніх можливостей і захисту дітей у навчальному середовищі.

Для того щоб освіта стала доступною, систему освіти необхідно забезпечити належним фінансуванням, інфраструктурою й обладнанням. Освітній процес повинен забезпечувати доступ

до навчальних матеріалів, а також соціальну та моральну підтримку, культурні заходи та сучасні технології. Усі учасники освітнього процесу мають бути забезпечені доступними та рівними можливості з метою запобігання дискримінації та нерівності. Необхідно заохочувати вчителів і тренерів до підготовки та надання їм повноважень для роботи зі здобувачами освіти, які мають труднощі в навчанні та психологічні травми, що можуть перешкоджати їхній повній інтеграції в клас й освітнє середовище.

Література

- Галицька-Дідух, Т. (2023). Діти під час війни: психологічні наслідки та програми реабілітації після війни в Україні (історична ретроспектива 2014 р. – дотепер). *Актуальні питання гуманітарних наук*, 67, 60-65. http://aphn-journal.in.ua/archive/67_2023/part_1/67-1_2023.pdf#page=60
- Данилевський, В., & Чепурна, Н. (2022). Особливості освітньої діяльності в умовах воєнного часу. *Педагогічний вісник*, 1-2, 2-5. https://znayshov.com/FR/14278/PP_1_2-4-7.pdf
- Деркачова, Н. (2022). Правове регулювання освіти під час воєнного стану. *Публічне право*, 2 (46), 19-25. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/ec821d29-6164-4335-b0ea-742723040f78/content>
- Марціновська, І., & Супрун, М. (2023). Корекційно-розвивальна робота з підлітками з порушеннями психофізичного розвитку, що мають травму війни. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології*, 85-90. [https://lib.iitta.gov.ua/734809/1/3бiрник%20№11%20\(2023\).pdf#page=85](https://lib.iitta.gov.ua/734809/1/3бiрник%20№11%20(2023).pdf#page=85)
- Мельник, М., & Малиношевська, А. (2022). Про результати опитування учнів, батьків і вчителів про освітні проблеми в умовах воєнного стану. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4 (1), 1-15. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4142>
- Мерзлякова, О. (2023). Психологічні чинники індивідуальної і колективної стійкості та опору військовій агресії. *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень*, 17, 110-124. <https://lib.iitta.gov.ua/736360/1/VNIASO-AHSEduSci-RB17-2023-110-124.pdf>
- Сафонов, Ю., & Флярковська, О. (2023). Українська освіта у воєнний час та поствоєнний періоди: психологічні фактори та економічні наслідки. *Проблеми освіти*, 1(98), 6-22. <https://typeset.io/pdf/ukrainian-education-in-the-war-and-post-war-periods-1aihvwj7.pdf>
- Тертична, Т., Бровчак, Л., Громов, Є., Бабчук, Ю. (2023). Освіта як засіб покращення емоційного стану внутрішньо переміщених українських дітей в умовах війни. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 69, 91-99. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-69-91-99>
- Швець, Я., & Соколова, І. (2022). Порушення прав дітей під час війни Російською Федерацією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 71, 99-103. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/262897>
- Яцина, О. (2022). Вплив війни на психічне здоров'я; ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. *Наукові перспективи*, 7(25), 554-567. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/43260/1/2111-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2119-1-10-20220730.pdf>